

The characteristic features of the offender is the presence of certain watercraft management skills, knowledge of its technical equipment and operating features. Most of these crimes are committed in groups. Between the personality of the offender and the victim, the presence of certain ties (professional, personal, friendship, kinship, etc.) is often stated.

The characteristics of a typical trace pattern of the thefts under consideration are determined by the specifics of the environment in which they were committed. Since the overwhelming majority of such crimes are committed in poorly populated places and places with little infrastructure, not ideal (testimony of the victim, eyewitnesses), but material traces (traces of weapons, criminals, video recordings, etc.) acquire special significance for the investigation.

The situation of the crime characterize the place and time of the commission. Basically, the thieves of water transport are activated at night (with the onset of dusk) on the territory of hangars, garages, summer cottages, sheds, berths, parking lots, piers, bases of security firms, places of storage or temporary stay, etc. Obviously, most of all boats are abducted from unguarded objects.

Key words: illegal possession of water transport, forensic characteristics, typical trace picture, method of commission, identity of victim, identity of criminal, tools of committing criminal offense.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.36>
УДК 343.982.4

Вадим Натанович Большаков
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права

E-mail: valentinareshitko@gmail.com

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Юрій Олександрович Мазниченко
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, господарського, адміністративного
права
та правоохоронної діяльності

E-mail: navskke@ukr.net

Відкритий міжнародний університет «Україна»

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ АКТИВНОЇ САМООБОРОНИ

У статті, на підставі аналізу зарубіжного досвіду правоохоронних органів у сфері криміналістичного забезпечення необхідної оборони, з'ясовано,

що підвищення ефективності виконання службових завдань співробітниками правоохоронних органів може бути забезпечено шляхом використання спеціальних технічних засобів та окремих видів поліцейської зброї несмертельної дії з поліпшеними характеристиками.

Ключові слова: необхідна оборона, фізичний вплив, спеціальні засоби, вогнепальна зброя несмертельної дії.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження обумовлена криміналістичними проблемами забезпечення необхідної оборони шляхом використання працівниками правоохоронних органів фізичного впливу обмеженої дії, спеціальних засобів (у тому числі засобів несмертельної дії) та вогнепальної зброї підвищеної ефективності.

Мета дослідження. Метою статті є надання криміналістичних рекомендацій щодо підвищення ефективності дій співробітників правоохоронних органів при проведенні негласної слідчої (розшукової) діяльності за результатами судово-експертної практики стосовно профілактики перевищення необхідної оборони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Системний аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, показав що у сучасному глобалізованому світі головне завдання криміналістичного забезпечення правозастосовних органів, що діють у різних країнах, полягає в оптимізації процесів виявлення, розкриття, розслідування та запобігання злочинів і тому сприяє встановленню об'єктивної істини у кримінальному провадженні.

Викладення основного матеріалу. У той же час, досить високий рівень криміналізації різних сфер життєдіяльності сучасного суспільства вимагає ґрунтовних перетворень в системі профілактичних заходів, що проводяться правоохоронними органами, органами державного управління та громадськими організаціями. Використання спеціальних судово-експертних знань, поряд з іншими формами профілактичної діяльності, дозволяє значно посилити попередження, виявлення, розкриття та розслідування злочинів.

Профілактична діяльність судових експертів, перш за все, полягає у вивченні та виявленні причин і умов, що сприяють вчиненню суспільно небезпечних діянь. Також необхідно відмітити, що, наприклад, вчені Угорщини відносять до предмету криміналістики питання профілактики злочинів та оперативно-розшукової діяльності.

Так світовий досвід розкриття, розслідування та запобігання злочинів свідчить про значну кількість невдало проведених слідчо-розшукових дій через некомпетентне використання вогнепальної зброї та засобів активної необхідної оборони.

Тому у 2005 р. Сенат США прийняв рішення про проведення всебічного дослідження стану судово-експертної науки і практики у цій сфері. Для цього Національною академією наук США восени 2006 р. був заснований незалежний Комітет із судово-експертної науки (Forensic Science Committee). До його складу були включені представники різних судово-

експертних наук, юристи, дослідники із суміжних галузей наукових знань. Комітет у своїй роботі постійно керувався трьома основними завданнями, що стоять перед судово-експертною наукою – сприяння розкриттю злочинів і встановленню винуватих осіб, недопущення засудження невинних людей, забезпечення національної безпеки [1].

Зазначене свідчить про необхідність проведення судово-експертних досліджень в межах профілактики та запобігання злочинів з метою підвищення ефективності засобів активного самозахисту та прийомів їх використання.

Необхідність забезпечення слідчо-оперативної діяльності інноваційними криміналістичними засобами та їх активне використання правоохоронцями, спонукала до залучення в процес новітніх криміналістичних розробок видатних вчених у галузі фізики, хімії, біології, математики та інших природничих і технічних наук. Це також мотивувало створення необхідних передумов для успішної реалізації надзвичайно перспективних напрямків таких наукових досліджень, як:

1) комп'ютеризація процесу розшуку, розслідування та основних видів експертних досліджень (наприклад, створення АРМ-експерта за різними напрямками досліджень);

2) вдосконалення автоматизованих систем ідентифікації особи за слідами пальців рук, голосу та мовлення, за ознаками зовнішності, за аналізом таких біологічних об'єктів, як кров, волосся, епітелій, запах тощо;

3) розвиток новітніх систем комунікації учасників слідчо-оперативних заходів (радіо- і відеозв'язку, адаптованих до цілей і умов розслідування, та захищених від глушіння чи перехоплення);

4) створення сучасних видів «несмертельної зброї»;

5) переоснащення новітньою криміналістичною та пошуковою технікою наземних, водних і повітряних транспортних засобів [2].

На погляд авторів, для більшої ефективності профілактичної діяльності у згаданій сфері також доцільно доповнити зазначений перелік наступним пунктом:

6) поліцейською зброєю підвищеної ефективності і засобами необхідної оборони та засобами фізичного впливу обмеженої дії, спеціальними засобами (сучасними видами несмертельної зброї та активної самооборони).

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних заходів.

Згідно зі ст. 246 «Підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій» Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України), негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факти та методи, проведення яких не підлягає розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом.

Відповідно до п. 19. ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених ст. 6 цього Закону підстав надається право: застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні

засоби та вогнепальну зброю на підставах і в порядку, встановлених законами про Національну поліцію, Службу безпеки України, Державну прикордонну службу України, державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, Митним кодексом України.

При системному аналізі положень ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та ст. 246 КПК України встановлено, що оперативно-розшукова діяльність (негласний режим) та негласні слідчі (розшукові) дії функціонально ідентичні і тому їх криміналістичне забезпечення є однаковим.

У зв'язку із зазначеним, можна стверджувати, що на сучасному етапі розвитку суспільства, в межах розбудови в Україні правової держави, для проведення будь-якого виду інформаційної діяльності у галузі протидії злочинності, у тому числі і оперативно-розшукової, як інформаційної підгалузі, необхідне широке залучення досвіду розвинутих зарубіжних країн для забезпечення розвитку вітчизняної спеціальної техніки та спеціальної тактики.

Так, наприклад, при системному аналізі спеціальної літератури із забезпечення засобами виживання співробітників правоохоронних органів у ході проведення спеціальних операцій з протидії злочинності, з'ясовано перелік нових сучасних методик та технічних рішень, необхідних для забезпечення їх ефективними засобами необхідної оборони обмеженої летальності (засобами фізичного впливу, спеціальними засобами та вогнепальною зброєю).

На сьогодні в Україні існує можливість розробки криміналістичного забезпечення щодо використання таких методик і технічних рішень підрозділами правоохоронних органів при виконанні завдань оперативно-розшукової діяльності.

Показовим є досвід розвинених країн щодо оснащення співробітників правоохоронних органів на випадок необхідної оборони складними ножами з фіксаторами без обмежувачів для прихованого носіння на спідній білизні. Зазначений метод дозволив співробітнику правоохоронного органу, який працював під прикриттям, врятуватися від п'яти злочинців, озброєних бітами, ножами і велосипедним ланцюгом, коли вони його викрили. При цьому, зазначений співробітник, захищаючись від нападників двома складними ножами з фіксаторами без обмежувачів, не наніс правопорушникам ні одного важкого чи середньої тяжкості, тілесного ушкодження, тобто не перевищив меж необхідної оборони [3].

Існує ряд фірм у США, ФРН та Франції, які розробляють ножі для таких випадків. Однак, слід відмітити, що використання такого технічного засобу як складний ніж з фіксатором без обмежувача для необхідної оборони, повинно відповідати вітчизняним положенням законодавства та криміналістичним рекомендаціям. Згідно «Методики криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів», затвердженої рішенням розширеного засідання секції Науково-консультативної та методичної ради при Міністерстві юстиції України з проблем трасології та судової балістики із залученням членів Координаційної ради з питань судової експертизи (протокол від 15.01.1999), такі ножі не відносяться до зразків холодної зброї і не потре-

бують відповідного дозвільного режиму придбання та носіння і належать до предметів господарського-побутового призначення [3].

Тому, у випадку оснащення співробітників оперативних підрозділів для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності в якості засобів необхідної оборони складними ножами з фіксаторами без обмежувачів з можливістю прихованого носіння на спідній білизні, не має потреби проводити криміналістичні дослідження, на предмет віднесення таких ножів до холодної зброї.

При цьому необхідно відмітити, що окрім ножів співробітники оперативних підрозділів для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності можуть використовувати предмети господарсько-побутового призначення (далі – ПГПП). Види та типи таких предметів і засоби їх використання дуже детально описані в зарубіжних методичних матеріалах з рукопашного бою та необхідної оборони. У якості таких предметів можуть бути, в залежності від методики використання, пивні кухолі, молотки, різні види палиць тощо. Відомий фахівець з рукопашного бою та самооборони Крис Макнаб встановив п'ять найнебезпечніших ПГПП – ніж, викрутка, виделка, вила та штикова лопата. При цьому виключна роль судових експертів при розробці оснащення співробітників оперативних підрозділів для виконання службових завдань, полягає у проведенні досліджень щодо віднесення конкретних засобів рукопашного бою та необхідної оборони до ПГПП і відповідному консультуванні у питаннях – чи є відповідний предмет ПГПП або холодною зброєю [4].

Також, на сучасному етапі протидії тероризму існує проблема озброєння співробітників правоохоронних органів, що працюють під прикриттям. Так, наприклад, існують фірми у США, ФРН, Італії та Ізраїлі, що розробляють вогнепальну зброю, яка дозволяє приховане носіння, але при цьому має дуже добру влучність та вогневу потужність. Прототипами такої зброї в Україні є пістолети Маузера під патрон 7,63x25 мм, пістолети «Парабелум» з довжиною ствола понад 120 мм під патрон 9x19 мм, автоматичні пістолети АПС під патрон 9x18 мм. Серед готових зразків сучасної зброї, що може використовуватися як ефективна зброя прихованого носіння для протидії тероризму – це пістолети-кулемети серії «Клін-Кедр» (Російська Федерація), «Скорпіон М-61» (Чеська Республіка), «Глауберіт М84» (Республіка Польща), «Інграм М10 і 11» (Сполучені Штати Америки), «Мікро-Узі» (Держава Ізраїль). Всі ці зразки, незважаючи на те, що не один з них не отримав позитивної оцінки у Збройних Силах, дуже успішно використовувались у терористичних та контртерористичних спеціальних операціях. Так, наприклад при викраденні Альдо Моро, були знищені всі його охоронці і на місці події було залишено понад 30 гільз патронів, що були відстріляні з пістолета-кулемета «Скорпіон М61», а при супроводженні літаків концерн «Аль-Аль» (Ізраїль), використовує пістолети-кулемети «Інграм М11» (Сполучені Штати Америки) під патрон 9x17 мм, щоб не пробити обшивку літака. Тобто вибір стрілецької зброї прихованого носіння для протидії тероризму здійснюється на основі системного аналізу обстановки, що прогнозується на можливому місці події.

Фінансові затрати у цьому випадку незначні, тому, що все, крім зброї для методичного забезпечення учбового процесу, можна зробити на те-

риторії України, а зброю можна розробити на основі існуючих зразків без залучення ультра нових розробок.

Деякі зразки такої зброї можна розробити на основі запущених у виробництво багатозарядної рушниці «Форт-500», що перезаряджається ковзаючою цівкою, пістолетів «Форт-12» та «Форт-14», а також пістолетів «АПС» і револьверів системи «Наган».

Щодо револьвера «Наган», то існує програма переробки його під використання патрона калібру 22 «Вінчестер Магнум» з кінетичною енергією 600 дж та початковою швидкістю 600 м/с, його російський аналог – «Сокил» (Російська Федерація).

При цьому у процесі розробки методик використання зброї спеціального призначення щодо протидії тероризму необхідна розробка мішеней, які при тренуваннях особового складу будуть відображати необхідні якості частин тіла людини у відповідному оснащенні, для оцінки дії куль відповідних набоїв у відповідних ситуаціях.

Також існує технічне рішення щодо розробки снайперської багатозарядної гвинтівки під патрон малої потужності для використання у місті. Особливість такої гвинтівки у тому, що вона не автоматична, але має схему з мінімальною кількістю рухів при перезаряджанні.

Є також технічне рішення щодо можливості прихованого носіння невеликого ножа, газового балона, будь-якого пістолета чи шокера постійно у руці. Необхідність зазначеного підтверджується тим, що у руці носять малогабаритні пістолети охоронці VIP-персон починаючи від охоронців міністра внутрішніх справ Росії часів царизму до президентів України.

Існує також технічне рішення щодо ножа з функцією метання за рахунок спеціального пристрою, що є конструктивним елементом самого ножа. Такий ніж може бути корисним для співробітників правоохоронних органів, що працюють під прикриттям, а також у вигляді зброї останнього шансу.

Всі зазначені пристрої, окрім вогнепальної зброї можуть бути виконані у вигляді предметів господарсько-побутового призначення і не відноситися до холодної чи вогнепальної зброї.

Згідно запропонованих технічних рішень та методик використання може бути розроблений спеціальний курс ознайомчих лекцій з метою доведення необхідної інформації до представників відповідних правоохоронних органів, завдяки якій вони зможуть розробити науково обґрунтовані тактико-технічні завдання для науково-дослідних та дослідно-конструкторських установ з метою розроблення зразків зброї та спеціальної техніки, необхідної для проведення відповідних спеціальних операцій.

При цьому необхідно відмітити, що на сучасному етапі розвитку суспільства, найбільш суттєвою перепорою при прийнятті на озброєння зазначених зразків зброї та спеціальної техніки є відсутність розробки основ криміналістичного забезпечення використання методик та технічних рішень підрозділами правоохоронних органів для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності.

Висновки. Таким чином, виходячи зі змісту понять розкриття, розслідування та профілактика злочинів та з урахуванням історичного досвіду

судово-експертних досліджень засобів необхідної оборони та вогнепальної зброї, можна зробити висновок про те, що розробка криміналістичних рекомендацій щодо підвищення ефективності проведення негласних слідчих (розшукових) дій співробітниками правоохоронних органів може бути забезпечена шляхом використання сучасних засобів необхідної оборони та засобів фізичного впливу обмеженої дії, а також спеціальних видів поліцейської зброї несмертельної дії з поліпшеними характеристиками.

Перелік посилань

1. Необходимая оборона в США и РФ. Сравнительный анализ. URL: <https://revolution.allbest.ru/law/003069630.html>.
2. Миронов С. И. Необходимая оборона по уголовному праву Англии и США: особенности регулирования. *Государство и право*. 2002. № 6. С. 61-67.
3. Эйрис Дж. М. Боевые ножи. Иллюстрированный справочник. Белгород, 2011. 256 с.
4. Обстоятельства, исключающие уголовную ответственность в УК Италии. URL: <https://isfic.info/forug/zarug106.htm>.
5. Кони А. Ф. О праве необходимой обороны. Москва, 1996. 112 с

References

1. Necessary defense in the USA and RF. Comparative analysis. Retrieved from: <https://revolution.allbest.ru/law/003069630.html>. (in Russian).
2. Mironov, S. I. (2002). Necessary defense in the criminal law of England and the United States: features of regulation. *State and law*. No. 6. P. 61-67. (in Russian).
3. Aeris, J. M. (2011). *Combat knives. Illustrated reference book*. Belgorod. 256 p. (in Russian).
4. Circumstances precluding criminal liability in the Italian Criminal Code. Retrieved from: <https://isfic.info/forug/zarug106.htm>. (in Russian).
5. Koni, A. F. (1996). *On the right of necessary defense*. Moscow. 112 p. (in Russian).

КРИМИНАЛИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОТДЕЛЬНЫХ ТЕХНИЧЕСКИХ СРЕДСТВ АКТИВНОЙ САМООБОРОНЫ

В. Н. Большаков
В. И. Святенко
Ю. А. Мазниченко

Статья посвящена криминалистическим аспектам обеспечения необходимой обороны путем использования сотрудниками правоохранительных органов физического воздействия ограниченного влияния, специальных средств (в том числе, несмертельного действия) и огнестрельного оружия повышенной эффективности.

Авторами по результатам судебно-экспертной практики проведена оценка эффективности действий сотрудников правоохранительных органов по профилактике превышения необходимой обороны при проведении негласной следственной (розыскной) деятельности.

Системный анализ последних исследований и публикаций по данной проблеме, показал, что в современном глобальном мире главная задача криминалистического обеспечения правоприменительных органов разных странах заключается в оптимизации процессов выявления, раскрытия, расследо-

вания и предотвращения преступлений и поэтому способствует установлению объективной истины в уголовном производстве.

Достаточно высокий уровень криминализации различных сфер жизнедеятельности современного общества требует глубоких преобразований в системе профилактических мероприятий, проводимых правоохранительными органами, органами государственного управления и общественными организациями. Использование специальных судебно-экспертных знаний наряду с другими формами профилактической деятельности позволяет значительно усилить предупреждение, выявление, раскрытие и расследование преступлений.

Профилактическая деятельность судебных экспертов заключается в изучении и выявлении причин и условий, способствующих совершению общественно опасных деяний. Отмечается, что ученые Венгрии относят к предмету криминалистики вопросы профилактики преступлений и оперативно-розыскной деятельности.

Международный опыт раскрытия, расследования и предотвращения преступлений свидетельствует о значительном количестве неудачно проведенных следственно-розыскных действий из-за некомпетентного использования огнестрельного оружия и средств активной обороны.

Исходя из содержания понятий раскрытия, расследования и профилактики преступлений, и с учетом исторического опыта судебно-экспертных исследований средств необходимой обороны и огнестрельного оружия, сделан вывод о том, что необходима разработка криминалистических рекомендаций в целях повышения эффективности проведения негласных следственных (розыскных) действий сотрудниками правоохранительных органов путем использования современных средств необходимой обороны и средств физического воздействия ограниченного действия, а также специальных видов полицейской оружия несмертельного действия с улучшенными характеристиками.

Ключевые слова: необходимая оборона, физическое воздействие, специальные средства, огнестрельное оружие несмертельного действия.

FORENSIC ASPECTS OF USING CERTAIN TECHNICAL MEANS OF ACTIVE SELF-DEFENSE

**V. Bolshakov
V. Svytenko
Yu. Maznychenko**

The article is devoted to the forensic aspects of ensuring necessary defense through the use by law enforcement officials of physical pressure of limited influence, special means (including non-lethal action) and firearms of increased efficiency.

The authors, based on the results of forensic practice, assessed the effectiveness of the actions of law enforcement officers to prevent the excess of necessary defense during covert investigative (search) activities.

A systematic analysis of recent studies and publications on this issue showed that in the modern global world, the main task of forensic support for law enforcement agencies in different countries is to optimize the processes of detecting, disclosing, investigating and preventing crimes and therefore contributes to the establishment of objective truth in criminal proceedings.

A sufficiently high level of criminalization of various spheres of life of modern society requires deep transformations in the system of preventive measures carried out by law enforcement agencies, government bodies and public organizations. The use of

special forensic knowledge, along with other forms of preventive activity, can significantly enhance the prevention, detection, disclosure and investigation of crimes.

The preventive activity of forensic experts is to study and identify the causes and conditions conducive to the commission of socially dangerous acts. It is noted that Hungarian scientists consider the issues of crime prevention and operational-search activity to be the subject of forensic science.

The international experience of disclosing, investigating and preventing crimes indicates a significant number of unsuccessful investigative actions due to the incompetent use of firearms and active defense equipment.

It is concluded, based on the content of the concepts of disclosure, investigation and prevention of crimes, and taking into account the historical experience of forensic research of means of necessary defense and firearms, that it is necessary to develop forensic recommendations. In order to increase the efficiency of covert investigative (search) actions by law enforcement officers through the use of modern means of necessary defense and means of physical influence of limited action, as well as special types of non-lethal police weapons with improved characteristics.

Key words: necessary defense, physical impact, special means, non-lethal firearms.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.37>

УДК 343.373 (477)

Дмитро Сергійович Шиян

кандидат юридичних наук, доцент,

**доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права
юридичного факультету Інституту управління та права**

ORCID 0000-0002-2057-6942

E-mail: dsshian@gmail.com

Ольга Юрїївна Шиян

кандидат юридичних наук, доцент,

**доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права
юридичного факультету Інституту управління та права**

ORCID 0000-0003-2336-2314

E-mail: dsshian@gmail.com

Національний університет «Запорізька політехніка»

**ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА НЕЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ
БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ, ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ ЧИ
НАДАННЯ КРЕДИТІВ З БЮДЖЕТУ БЕЗ ВСТАНОВЛЕНИХ БЮДЖЕТНИХ
ПРИЗНАЧЕНЬ АБО З ЇХ ПЕРЕВИЩЕННЯМ**

У статті досліджується об'єктивна сторона та її ознаки кримінального правопорушення щодо нецільового використання бюджетних коштів, здійс-